

Ünsal Oskay ve İletişim Eğitimi

Tülin Sepetçi¹

1939 yılında Şanlıurfa'da doğan Ünsal Oskay, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde tamamladığı lisans eğitiminin ardından, ABD'de misafir yüksek lisans öğrencisi olarak aldığı iletişim eğitimi ile iletişim bilimlerinde bir duayenin doğuşunun ilk adımlarını attı. Akademik hayatı boyunca "öğrenci taraftarı" bir "hoca" olan Prof. Dr. Ünsal Oskay, "bilginin fetişleştirilmesine" kızdığı için, derslerinde ezbere bilgiyi değil, güncel örneklerle sorgulamaya yönelik bir eğitimi verdi. "Plastik akademisyenlerle" (Oskay, 2009) dolu iletişim eğitimi camiasına adını kendi bronz heykeline; Marks, Adorno, Mills ve Benjamin çivileriyle çaktı. 17 Ekim 2009 tarihinde aslında sonsuz olan serüveni için sadece yer değiştirirken, geride ondan ders alma şansına sahip olmuş ya da iletişim eğitimine yaptığı yeri doldurulamaz katkıları sayesinde onunla tanışmış öğrenciler bıraktı.

Ünsal Oskay'ın İletişim Eğitimi

Prof. Dr. Ünsal Oskay, siyaset bilimi ve gazeteciliğin ardından yöneldiği "İletişim" alanındaki çalışmalarına 1967'de başlamıştır. Türkiye'de iletişim araştırmalarının ve iletişim eğitiminin gelişiminde Ünsal Oskay'ın "ilk beşler"in arasında sayılan doçentlik tezinin yeri büyüktür. Oskay'ın "XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım" başlıklı çalışması Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu'ndaki iletişim eğitimine yön veren, aynı zamanda iletişim alanında eğitimcilerin yetiştirilmesine de önayak olan çalışmalarından biri olmuştur (Tokgöz, 2006: 3). Oskay, 1968 yılında Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksekokulu'nda başladığı akademik hayatından itibaren, iletişim öğrencilerinin lisans ve lisansüstü eğitim düzeyinde faydalanabilecekleri birçok ders kitabı, çeviri, derleme, çeşitli bilimsel araştırmalar, makale ve kitaplar hazırlamıştır. Ayrıca Ünsal Oskay, sosyal bilimlerde kullanılan kavramların Türkçe karşılıklarının henüz oturmamış olması ve her gün bir yenisi türetilen Anglo-Sakson kökenli bilimsel terimlerin Türkçe karşılıklarının bulunmasının zorluğuna yönelik olarak pek çok eserinde kendi bulduğu Türkçe karşılıkları kullanmış; iletişim bilimleri terimlerinin Türkçe karşılıklarının benimsenmesinin önemi üzerinde titizlikle durmuştur.

Oskay, Aysel Aziz ve Oya Tokgöz ile birlikte Türkiye'deki iletişim bilimcilerin ilk jenerasyonu arasında olmasının yanı sıra, Türkiye'deki iletişim ve medya çalışmalarında eleştirel kuramın da kurucusu sayılmaktadır. 1970'li yılların sonları ve 1980'li yılların başlarında Türkiye'deki okurlara H. M. Henzensberger, T. W. Adorno ve L. Lowenthal'in siyasal duruşlarını, kültür analizlerini ve estetik üzerine tartışmalarını tanıtmıştır. Ayrıca Oskay, "Kitle İletişimi Açısından Toplumsal Egemenlik ve Kültürel Donanımları" (1980) başlıklı çalışmasında Habermas, Stuart Hall, Kaarle Nordenstreng ve Herbert I. Schiller'in de aralarında bulunduğu Frankfurt Okulu üyelerine ilk atfı yapan yazarlardan biri olmuştur (Kejanlıoğlu, 2010: 2).

Oskay (2000a), "XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım" başlıklı doçentlik tezini daha sonra kitaba dönüştürmüştür. Oskay, kitabı "sevgili öğrencileri"ne ithaf etmiştir. Bu çalışma kitle iletişimini, Thorstein Veblen, Karl Marks, Marshall McLuhan, Sigmund Freud, Walter Benjamin ve Theodor W. Adorno gibi düşünürlerden yararlanarak analiz etmektedir. Kitap, yayım tarihi 2000 olan 4. basımında Walter Benjamin'in "Ondokuzuncu Yüzyılın Başkenti Paris'ten" ve Max Horkheimer ve Theodor W. Adorno'nun "Aydınlanmanın Diyalektiği" adlı eserlerinden alıntılarla başlamaktadır. Kitabın girişinde ise Oskay öncelikle in-

¹ Arş. Gör. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi

sanın değişen dünyası ve iletişim sorunu üzerinde durmaktadır. Kitap üç kısımdan, her bir kısım da üç bölümden oluşmaktadır. Birinci kısmın ilk üç bölümünde 18. yüzyılın sonlarından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan süreçte oluşan insanın yeni dünyasının Oskay'ın deyişle bir "fantazmagorya" (2000a: 31)ya dönüşmesi incelenmektedir. J. J. Rousseau'nun toplumsal eleştiride kullandığı bilişimsel anlatım ile Baudelaire ve Melville'in toplumsal yaşamı eleştirmelerindeki metaforik anlatımı incelenmiş ve bu iki anlatım tarzlarındaki farkın, sanayi toplumunun yarattığı karmaşık toplumsal ilişkilere geçiş ile ilgili olduğu ortaya konulmuştur. Bu toplumsal değişimin kitle iletişimiminin "form"larındaki ve içeriklerindeki değişimle de bağlantılı olduğunun üzerinde durulmuştur. Üretim sürecindeki yerini kaybeden kadının bu sürecin "arka kapısı"ndan nasıl tüketici olarak sokulduğu ve kadının toplumsal konumunun nasıl edilgen bir konuma itildiği tartışılmıştır.

İkinci kısımda ise Oskay öncelikle günümüz toplumlarındaki iletişim sorunlarına ilişkin yapılan bilimsel açıklamalardaki temel yetersizliğin, iletişim sorunlarını birey ile toplum arasındaki çelişkiye indirgeyerek açıklayan yazarlardan kaynaklandığını savunmuştur. Johan Huizinga ve Marshall McLuhan gibi yazarların "popüler ikonoloji" açıklamalarını değerlendirmiş ve eleştirmiştir. Özellikle McLuhan'ın teknolojik belirlemciliğini ve iletişim teknolojileri sayesinde, git gide artan bir işbölümü ve uzmanlaşmanın dünyayı küresel bir köye dönüştürdüğü ve bu sayede bireylerarası ilişkilerin daha demokratik olacağı fikrini eleştirmektedir.

Son olarak üçüncü kısımda ise Oskay, iletişim sorununu toplumsal bir süreç olarak değerlendirmekte ve kitle iletişimiminin "teknolojik ussallıkla" ne derece açıklanabileceği ve bireyin kitle iletişimi aracılığıyla toplumsal yaşamın bütününe katılmasının içeriğini irdellemektedir. Daha sonra televizyon dizilerinde ya da sinema filmlerindeki "düz şiddet" ve "pornografik şiddet gösterisi"nin toplumsal bilince etkilerinin üzerinde durmaktadır.

Ünsal Oskay, Basın ve Yayın Yüksekokulu'na asistan olarak girdikten sonra, son iki yılını "Haberleşme Teorileri" dersinin gereği gibi okutulabilmesi için yararlanılması zorunlu olan yabancı araştırmaları Türkçe'ye çevirmek ve derlemekle geçirmiştir. Bu çeviri ve derlemelerinden biri olan "Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş" adlı eseri (ilk basım 1969) Leon Festinger'dan Gordon Allport'a, Carl I. Hovlan'dan Wilbur Schramm'a dek pek çok ünlü düşünürün seçme parçalarından oluşmaktadır. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a göre Oskay bu çalışmasında basın, radyo, televizyon, halkla ilişkiler ve reklamlılık konularında hem öğrencilere hem de bu konularla ilgilenen herkese son derece yararlı olan parçaları seçmiş ve bu parçaları kitle haberleşmesi ile ilgili belli bir tasnifi gözeterek sunmuştur (Oskay, 2000b: vii). Çalışmadaki eserler öncelikle haberleşme teorilerinin kavranılmasında gerekli olan sosyal psikoloji alanındaki bazı temel konu ve terimleri ele almaktadır. Ardından haberleşme sürecinin işleyişi ve etkileri, informal yollardan yürütülen haberleşme, farklı haberleşme araçlarının etkileri ve bunların farklı sosyo-kültürel özellikteki sosyal tabakalar üzerindeki etkileri aydınlatılmaya çalışılmaktadır. Son olarak çalışmanın son bölümü, güdümlü haberleşmeye dayanarak yaratılmak istenen bir kamuoyunun üretilmesinde anahtar rolü oynayan propaganda tekniklerini ortaya koyan eserlere ayrılmış bulunmaktadır.

Türkiye'de radyo ve televizyonun kalkınma alanındaki kullanım olanaklarını saptayabilme amacıyla yaptığı "Toplumsal Gelişimde Radyo ve Televizyon" adlı çalışması, sosyal bilimlerdeki farklı disiplinlerin farklı bakış açıları ile ele alınsa da, ağırlık kitle haberleşmesi kuramlarındadır. Oskay bu çalışmada öncelikle Türkiye'deki radyo ve televizyon yayıncılığının gelişim tarihçesini; ardından toplumsal, ekonomik ve kültürel anlamda kalkınmada radyo ve televizyonun getirdiği olanaklar ve sınırlamaları ele almaktadır. Fakat yazar, radyo ve televizyon yayıncılığının ülkenin kalkınmasını düzensiz, dengesiz ve dışa bağımlı bir hale getirmesinin önüne geçmenin tek yolunun toplumsal, ekonomik ve kültürel alanlarda birbirini uyumlayan, destekleyen ve dengeli bir toplum yapısını getiren bir "toplumsal gelişme" modelinin izlenmesine bağlı olduğunu ısrarla vurgulamaktadır (Oskay, 1971: 96). Oskay'ın (2001) iletişim eğitiminde önemli yer alan bir başka eseri "İletişimin ABC'si"dir. Bu eser iletişim eğitimi için adeta bir başucu kitabı sayılabilecek niteliktedir. Kitap iletişim bilimleri alanında ders gören öğrenciler için iletişim bilimleri alanına bir giriş niteliği taşımaktadır. Oskay bu eserinde iletişim bilimleri ile yeni tanışanlar için temel kavramları yalın

bir dille aktarırken, en karmaşık olabilecek iletişimsel süreçleri güncel örnekler ile destekleyerek açıklamaktadır. Kitabın en iyi taraflarından biri de açıklamalı kaynakçasıdır. Oskay bu açıklamalı kaynakçada adeta kitabın içinde küçük bir iletişim bilimleri ansiklopedisi sunmaktadır.

Sinemanın iyi gişe yapan örneklerinden yola çıkarak bilim-kurgu ve korku türündeki filmlerin nasıl bilinç endüstrisinin birer ürünü olduğunu anlattığı "Popüler Kültür Açısından Çağdaş Fantazy Bilim-Kurgu ve Korku Sineması" başlıklı çalışmasında, mitolojiden çıkıp gelen birtakım halk öykülerinin nasıl olup da günümüz korkularına dönüştüğünü ortaya koyar. Yazar bu kitabında, günümüz toplumlarında korkular aracılığıyla "edilgenleştirilmiş düşlerin" yaygınlaştırılması olgusunu incelemektedir. Ayrıca bireyin "yeni olana" ve bilinmeyene duyduğu korku ve merak gibi unsurların eskiden olduğu gibi masal ya da öykülerle değil, "bilinç endüstrisinin" yarattığı bir diğer ifade ile "fantazyalar" aracılığıyla elde edildiğine vurgu yapar (Oskay, 1994).

Oskay bu kitabında iletişim bilimleri alanıyla ilgilenen akademisyenler ya da öğrencilerin faydalanabileceği açıklamalı bir sözlük yaratır. Bu sözlükte ağırlıklı olarak yabancı kökenli iletişim terimlerinin Türkçe açıklamalarına yer verilmiştir. Ayrıca kitabın içerisinde yer verilen dipnotlar da kitabın sonunda adeta bir bölüm oluşturacak şekilde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Oskay, akademik çalışmalarında müziğin kuramsal açıdan ele alınması gerektiği konusuna da yer vermiştir. Oskay müzik tartışmalarını "Müzik ve Yabancılaşma Aristo, Hulzingo ve Adorno Açısından Bir Ön Çalışma" ve "Adorno'nun Beethoven Senfonileri Üzerine Çalışması" adlı makalelerinde Adorno'dan yola çıkarak sürdürür. Yazar, Schoenber, Bartok ve Stravinsky gibi zor anlaşılabilir bestecileri Adorno gibi bir eleştirmenin merceğinden inceler. Adorno'dan yola çıkarak günümüz dünyasında klasik müziğin sorunlarını tartışır, Fakat müziği tartışırken çağdaş endüstri toplumunun yapılanmalarına bağlı olarak estetik sosyolojiyi dışarda bırakmaz.

Estetik üzerine müzik ile bağlantı kuran Oskay (1995), "Estetize Edilmiş Yaşam Sanat'tan Savaş ve Siyasete Alman Faşizminin Kuramları" adlı derlemede ünlü düşünür ve eleştirmen Walter Benjamin'in içinde yaşadığımız tarihsel sürecin olumsuzlukları karşısında neler yapılması gerektiğini; tarihin akışına belirli bir oranda da olsa etkide bulunabilme imkanını görebilmemizi açıklayan özgün yorumlarını temel alan yazıları sunmaktadır. Derlemede Oskay'ın Walter Benjamin hakkında yazılmış "Walter Benjamin Üzerine" ve "Walter Benjamin'de Tarih Kültür ve Fantazy" adlı iki makalesi bulunmaktadır. Bunun dışında Ansgar Hillach'ın kitabın temel metni olan "Alman Faşizminin Kuramları" nı yorumladığı bir incelemesi vardır. Derlemenin temel metni olan "Alman Faşizminin Kuramları" Alman Faşizminin yükselişine karşı Benjamin'in getirdiği yorumlar nedeniyle eleştirel kuram literatüründe önemli bir yer tutmaktadır. Oskay'ın Benjamin'in yorumlarında özellikle altını çizdiği nokta faşizmin oluşumu ve toplum genelinde kabul görmesinde, modern toplumların kültürünün kendi işleyişinden kaynaklanan bir olgu olması yatmaktadır. Benjamin siyasetin estetize edilerek faşizme varan yönünü eleştirmektedir. Benzer şekilde "Özgürleşim Açısından Erotizm ve Porno" adlı eserinde de toplumsal yapının eleştirisini medya içeriklerindeki cinsel içerikli görüntüler ve gündelik hayat dili aracılığıyla yapmakta ve pornonun "köleleştirici" erotizmin ise "özgürleştirici" yönüne vurgu yapmaktadır.

Oskay, yalnızca kitapları ve derlemeleri ile değil, çevirileri ile de iletişim alanına katkıda bulunmuştur. Bernard Lewis'in (1997) İslamiyet'in siyasal dilinin gelişimini izlediği "İslam'ın Siyasal Söylemi"nde Arapça, Farsça ve Türkçe belgeler çözümlenerek, İslamiyet'teki siyasal düşünce ile Batılı siyaset kuramı arasındaki farklılıklar aydınlatılmaktadır. Oskay (2000a), "XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım" adlı eserinde teknolojik belirlemci yaklaşımını eleştirdiği Marshall McLuhan'ın (2005) "The Medium is the Message" adlı eserini "Yaradığımız Medya" adıyla çevirerek Türkiye'de iletişim bilimleri ile ilgilenen akademisyenlere ve öğrencilere kazandırmıştır. Amerikalı sosyolog C. Wright Mills'ın kapitalist sanayi toplumlarının çok küçük bir azınlık tarafından yönetildiği ve bu seçkinlerin gerçek iktidarı sanayi alanındaki varlıklarda bulunduğunu ortaya koyduğu "İktidar Seçkinleri", Ünsal Oskay'ın çevirdiği bir başka çalışmadır. Ayrıca Martin Jay'ın Marksizm'in otuzlu yıllardaki gelişimini, Frankfurt

Okulu'nun kuruluşu ve kuruluşundan itibaren geçirdiği süreçleri ve düşünsel evrimini anlattığı eserini de "Diyalektik İmgelem Frankfurt Okulu ve Toplumsal Araştırmalar Enstitüsünün Tarihi" adıyla Türkçeye çevirmiştir.

Ünsal Oskay'ın Stanford Üniversitesi İletişim Araştırmaları Merkezi'nde aldığı iletişim eğitimi ve "Gelişim Açısından Kültür Değişimi" başlıklı doktora teziyle başlayan İletişim Bilimleri alanında ki serüveni 17 Ekim 2009 günü sona ermiştir. Oskay, bu süre zarfında yazdığı gerek makaleler, kitaplar ve derlemelerle, gerek dünyaca ünlü düşünürlerin eserlerini Türkçeye çevirmekle, Türkiye'de iletişim eğitiminin biçimlenmesi ve aktarılmasında çok önemli bir rol oynamış; iletişim eğitimi için temel nitelikte olan eserlerini, gelecek kuşaklara miras bırakmıştır.

Kaynakça

Kejanlıoğlu, D. Beybin (2010). "A Review of Research on the Public Sphere and Audience Participation in Turkey" Cost Action Transforming Audiences, Transforming Societies.

Lewis, Bernard (1997). İslam'ın Siyasal Söylemi. Çev. Ünsal Oskay. İstanbul: Düşün Yayınları.

McLuhan, Marshall (2005). Yaradanımız Medya. Çev. Ünsal Oskay. İstanbul: Merkez Kitapçılık.

Oskay, Çınar (2009). "Babamdan Ne Öğrendim?".<http://www.radikal.com.tr>, 09.08.11.

Oskay, Ünsal (2001). İletişimin ABC'si. İstanbul: Der.

Oskay, Ünsal (2000a). XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım. İstanbul: DER.

Oskay, Ünsal (2000b). Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş. İstanbul: DER.

Oskay, Ünsal (1995). Estetize Edilmiş Yaşam Sanat'tan Savaş ve Siyasete Alman Faşizminin Kuramları. İstanbul: DER.

Oskay, Ünsal (1994). Popüler Kültür Açısından Çağdaş Fantazy Bilim-Kurgu ve Korku Sineması. İstanbul: DER.

Oskay, Ünsal (1971). Toplumsal Gelişimde Radyo ve Televizyon. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.

Tokgöz, Oya (2006). "Türkiye'de İletişim Araştırmalarında İletişim Eğitiminin Rolü ve Önemi". Küresel İletişim Dergisi. Sayı 1 (Bahar).